

Případová studie: Kauza protipovodňových opatření

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Tomáš Jirutka**
Osobní číslo: **H18440**
Studijní program: **N6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Téma práce: **Případová studie: Kauza protipovodňových opatření**
Zadávající katedra: **Katedra sociální a kulturní antropologie**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce se zabývá kauzou protipovodňových opatření v menším městě. Projekt protipovodňových zábran vzbudil v obyvatelích města různorodé emoce, nejde pouze o samotnou stavbu, jejíž účinnost je zpochybňována, ale také o externí práce, v tomto případě o vykácení celého stromořadí vzrostlých stromů. Kvůli přístupu úředníků k životnímu prostředí a také k projektu samotnému, se ve městě aktivovala skupina lidí, kteří se vůči přístupu úředníků začali ohrazovat. Práce se zaměřuje na mapování pozic jednotlivých aktérů a jejich interpretace situace. Bude pátrat po zdrojích legitimacy jednotlivých diskursů a po tom, jak získávají převahu nad ostatními. Práce je založena na vlastním kvalitativním výzkumu a zúčastněném pozorování.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- Dohnalová M. 2004. Antropologie občanské společnosti. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, Akademické nakladatelství CERM, NAUMA.
- Fiala, P. a K. Schubert. 2000. Moderní analýza politiky. Uvedení do teorií a metod policy analysis. Brno: Barrister & Principal.
- Frank K. 2006. Agency, Anthropological theory 3:281-302. USA: SAGE Publications.
- Geertz C. 2000. Interpretace kultur: vybrané eseje. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Shore, C., S. Wright a D. Peró. 2011 Policy worlds: anthropology and the analysis of contemporary power. New York: Berghahn Books, EASA series.
- Stöckelová, T. 2008 Biotechnologizace: legitimita, materialita a možnosti odporu. Praha: Sociologický ústav AV ČR, Sociologické disertace.
- Thevall R. 2007. The EU's Nomads: National Eurocrats in European Policy-Making. In: Rhodes R.A.W., P. 't Hart, M. Noordegraaf eds. Observing Government Elites, 160-179. London: Palgrave Macmillan.
- Townsend, P. K. 2000. Environmental anthropology: From pigs to policies. Prospect Heights, Illinois: Waveland Press.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Hana Synková, Ph.D.**
Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2019**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2020**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

PhDr. Adam Horálek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2019

Prohlášení

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích 30. 11. 2020

Bc. Tomáš Jirutka

Poděkování

Děkuji PhDr. Haně Synkové, PhD. za užitečné rady a přátelský přístup při psaní této bakalářské práce. Také bych rád poděkoval mé rodině za podporu.

NÁZEV

Případová studie: Případ protipovodňového opatření

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá případem protipovodňového opatření. Stavbě protipovodňovému opatření musela ustoupit alej stoletých lip při povodí řeky. Kácení stromů vyvolalo odpor u skupiny obyvatel města, která se případem začal zabývat. Práce pátrá po zdrojích legitimacy jednotlivých diskurzů, a jak získávala převahu nad druhým v průběhu času.

Stěžejní částí diplomové práce je mapování celého případu a krátký etnografický dokument.

V psané části můžeme číst o jednotlivých diskurzích, které jsou doplněny o výpovědi informantů. Dokument sleduje příběh lidí, kteří se snažili zabránit kácení stromů.

KLÍČOVÁ SLOVA

environmentalismus, aktérství, diskurz, moc, diskurzivní analýza, legitimizace, transenvironmentalismus, vizuální antropologie

TITLE

Cause Study: Cause of flood protection

ANNOTATION

The thesis deals with case of flood protection measures. The construction of flood measure had to give way to an alley of centuries-old lime trees near the river. The felling of trees caused resistance among a group of city residents who began to deal with the case. The work searches for the sources of legitimacy of individual discourses, and how it gained supremacy over others over time

The main part of the diploma thesis is the mapping of the whole case and a short ethnographic document. In the written part we can read about individual discourses, which are supplemented by the statements of informants. The documentary follows the story of people who tried to prevent the felling of trees.

KEY WORD

environmentalism, agency, discourse, power, discursive analysis, legitimization, transenvironmentalism, visual anthropology

Obsah

Úvod	9
Jak se v této práci orientovat	9
Úvod do kauzy	10
1 Metodologie	12
1.1 Cíle výzkumu	12
1.2 Východiska výzkumu a jejich metodologické implementace	13
1.3 Postupný proces analýzy	14
1.4 Časový harmonogram terénní fáze	14
1.4.1 Zdroje dat a jejich využití	14
1.5 Metody	15
1.5.1 Rozhovory	15
1.5.2 Diskurzivní analýza	15
1.6 Vstup do terénu	16
1.7 Etická rizika	16
2 Teoretická východiska výzkumu	17
2.1 Interpretace a zhuštěný popis	17
2.2 Diskurzivní analýza	18
2.3 Agency	19
2.4 Environmentální antropologie	20
3 Vizuální antropologie	22
3.1 Film jako nástroj vědeckého poznání – Objektivita X Subjektivita	22
3.2 Výzkumný a dokumentární záměr a reflexe	24
4 Mapování kauzy, kontext a interpretace	27
4.1 Historie protipovodňového opatření	28
4.2 Aktéři	28
4.3 Environmentální diskurz – Stromy, řeka a jejich důležitost nejen v městské krajině	29
4.4 Expertní argumentace	31
4.5 Ekonomický diskurz	33
4.6 Diskurz: Motivace v oblasti stability města	36
4.7 Mocenské pozice jednotlivých aktérů v proměnách času	39
4.8 Pojem moci a její legitimizace	40
4.9 Od environmentalismu k transenvironmentalismu	41
5 Závěr	44
Literatura	46

Úvod

Předmětem této diplomové práce se stal případ stavby protipovodňového opatření ve městě Žamberk. O tento případ jsem se začal zajímat na konci roku 2018, kdy jsem podnikl první vstup do terénu. V prvním kontaktu s aktéry kauzy jsem si ještě nebyl zcela jistý, zda budu toto téma zpracovávat jako diplomovou práci. Než jsem poprvé do terénu vstoupit, měl jsem pouze povrchové znalosti kauzy hlavně z medií a sociálních sítí. Z prvotní, základní analýzy mediálního obrazu kauzy jsem nabyl dojmu, že se jedná o kauzu, která je založena hlavně na ochraně životního prostředí. Oblast ochrany životního prostředí je mi blízká, a proto jsem se rozhodl kauzu prozkoumat trochu více. Již při prvotním výjezdu do terénu jsem však zjistil, že kauza má více kontextů a že se nejedná pouze o ochranu přírody. Ukázalo se, že na tuto kauzu jsou navázány kromě ochrany přírody další, neméně zajímavé a důležité okolnosti. Začal jsem proto zkoumat, proč bylo pro jednu skupinu lidí tak těžké v tomto případě ochránit část přírody před technickou stavbou, jak do kauzy zapadají jednotliví aktéři a strany, o jaké argumenty se opírají a v čem vězí konflikty mezi aktéry. Během výzkumu jsem se proto zaměřoval hlavně na zdroje argumentů, jejich legitimitu, mocenské vztahy a jak se v průběhu času proměňovali. Rozhodl jsem se moji práci opřít o diskurzivní analýzu, protože kauzu zkoumám na základě výpovědí aktérů, komunikace mezi nimi a sdělení aktérů v mediích. Kromě psané části jsem se v diplomové práci zabýval také natáčením krátkého etnografického dokumentu.

Jak se v této práci orientovat

Stěžejní částí mojí práce je mapování kauzy protipovodňového opatření. Jak jsem již naznačil v samotném úvodu práce, v kauze jsem identifikoval několik základních diskurzů, které jsou navzájem propojené, ale pro popis kauzy jsem je rozdělil do třech podkapitol. V hlavní kapitole, která se věnuje mapě celé kauzy, můžeme číst o jednotlivých diskurzích. Jakým způsobem aplikuji diskurzivní analýzu v předkládané práci je více rozpracovááno v teoretických východiskách výzkumu a také v metodologii. Krátký etnografický dokument je součástí této práce.

Úvod do kauzy

V roce 2000 došlo ve městě ke stoleté povodni. Povodeň za sebou zanechala velké škody na majetku a město začalo řešit, zda stávající protipovodňové opatření (dále jen PPO) je dostačující, nebo zda by mělo být naddimenzováno, aby se podobná katastrofa neopakovala. Před rokem 2000 došlo ještě dvakrát k velkým povodním, z nichž žádná nebyla takového rozsahu, jako ta v roce 2000. Město je chráněno mimo samotné protipovodňové opatření také přehradou, která slouží zároveň jako hydroelektrárna a dle potřeby lze regulovat množství vody, které přehrada pouští dále do řeky.

Deset let po poslední povodni město začalo pracovat na novém projektu protipovodňových opatření. Projekt počítal od samého začátku s vykácením celého stromořadí v povodí řeky. Konkrétně se mělo jednat o vzrostlé lípy, které v povodí řeky stály přes sto let. O dalších šest let později, kdy se měl projekt začít realizovat, si lidé z města začali všimnout zásadních nedostatků a problematických částí projektu. Nejen, že se v rámci projektu vykácí všechny lípy, které jsou pro obyvatele města významným krajinným prvkem, ale také, že technické provedení nových zdí by mohlo být uděláno efektivněji a šetrněji. Jednotlivci z města se začali ptát zastupitelů, zda nejde projekt pozměnit a za tímto účelem založili spolek, kde začali aktivně pracovat na změně projektu. Lipové stromořadí - jak se později ukázalo - bylo téma zejména pro obyvatele, kteří bydlí u povodí řeky, ale dalším obyvatelům města to příliš důležité nepřipadalo. Město, které mělo na projekt PPO dotaci, muselo tyto finance vyčerpat do listopadu 2019, nicméně lidem ze spolku se mezitím povedlo případ dostat na krajský úřad k přezkoumání. Na začátku roku 2019 měl spolek v rukou šanci projekt zastavit v daném řízení, nešlo však o reálnou šanci projekt zastavit, ale pouze pozastavit jeho dokončování. Prakticky by to znamenalo nedokončení projektu v daném termínu, odstoupení stavební firmy od smlouvy a město by skončilo s projektem, který byl již z části realizovaný. Také by stálo před rozhodnutím, zda projekt dokončovat z vlastních prostředků nebo stávající hotovou práci „sanovat“. V obou případech by město muselo provést jednu z variant, přičemž každá by stála desítky milionů korun. Zástupci města začali vyvíjet nátlak na členy spolku za účelem nezdržování projektu, jelikož to by podle nich mělo za následek zadlužení na hodně let do budoucna.

Tento proces se snažím ve své práci zachytit psanou formou a formou dokumentu. Vytyčil jsem základní diskurzy této kauzy, jelikož se nezakládá pouze na jednom a tyto diskurzy se také snažím zachytit v dokumentu.

1 Metodologie

Předkládaný výzkum je realizovaný jako diplomová práce na katedře sociální a kulturní antropologie Univerzity Pardubice. Text a etnografický dokument vychází z terénního výzkumu realizovaného v letech 2018/2020 v Žamberku a zaměřuje se na případ protipovodňového opatření v povodí řeky Orlice, která v Žamberku trvá již řadu let a v posledních dvou letech eskalovala. O kauzu se začalo zajímat více lidí včetně mě, jakožto nezávislého pozorovatele a výzkumníka¹. O toto téma jsem se začal zajímat na konci roku 2018, kdy mě bylo nabídnuto paní doktorkou Hanou Synkovou ke zpracování v rámci diplomové práce.² O této kauze se dozvěděla od člověka, který je jak aktérem v daném případě tak i občasným rekreantem ve městě. Paní Hana Synková je zároveň odbornou vedoucí a konzultantkou této práce.

1.1 Cíle výzkumu

Diplomová práce se zabývá kauzou protipovodňových opatření v menším městě Žamberk. Projekt PPO vzbudil v obyvatelích města různorodé emoce, nejde pouze o samotnou stavbu, jejíž účinnost je zpochybňována, ale také o externí práce, v tomto případě o vykácení celého stromořadí vzrostlých stromů. Kvůli přístupu úředníků k životnímu prostředí a také k projektu samotnému, se ve městě aktivovala skupina lidí, kteří se vůči přístupu úředníků začali ohrazovat. Práce se zaměřuje na mapování pozic jednotlivých aktérů a jejich interpretace situace. Bude pátrat po zdrojích legitimacy jednotlivých diskursů a po tom, jak získávají převahu nad ostatními. Cílem je také pochopení mocenských vztahů, jak se tyto mocenské vztahy projevují v sociální realitě a jak konstruují identity. Pro můj výzkum jsem definoval hlavní výzkumnou otázku jako:

Jaké jsou zdroje legitimacy jednotlivých diskursů a jak získávají převahu nad ostatními?

---

¹ Otázka angažovanosti mne, jakožto výzkumníka je podrobněji rozebrána v další podkapitole.

² V rámci výběru tématu pro moji diplomovou práci jsem chtěl aplikovat své antropologické a metodologické znalosti v pro mě neznámém terénu. Proto jsem si nechal téma zadat a sám jsem si ho nevybíral.

Abych naplnil vytyčené cíle, budu se věnovat:

- a) Analýze historického, socio-ekonomického a politického vývoje kauzy
- b) Síťové analýze aktérů a interpretace jejich diskurzů
- c) Základní interpretaci zdrojů moci a legitimacy jednotlivých diskurzů
- d) Sběru a zpracování audio-vizuálních dat z terénu

Práce je založena na vlastním kvalitativním výzkumu a nezúčastněném pozorování. Součástí diplomové práce je i audio-vizuální část v podobě etnografického dokumentárního filmu.

1.2 Východiska výzkumu a jejich metodologické implementace

Nad projektem protipovodňového opatření - které má za cíl zlepšit současného protipovodňového opatření – se začalo uvažovat po poslední povodni v roce 2000, kdy město zaplavila stoletá povodeň, která způsobila značné škody na majetku. Na projekt PPO dostalo město dotace státní i z Ministerstva zemědělství, projekt měl být dokončen na konci listopadu 2019. Toto datum je poměrně důležité, jelikož sloužilo jako argumentační nástroj u všech aktérů kauzy, což bude popsáno v následujících kapitolách. Důležitou částí celého projektu PPO bylo vykácení celého stromořadí stoletých lip, kteréžto stromořadí tvořilo důležitý krajinný prvek. Projekt doprovází také několik závažných nejasností, které v rámci výzkumu vplynuly na povrch a které budou rozklíčovány v dalších kapitolách.

V rámci zpracování předkládaného výzkumu jsem proto vycházel z předpokladu, že problémové části projektu PPO jsou dílem různých politických rozhodnutí. Stejně tak souvisejí i s nastaveným politickým systémem. Hlavními teoretickými východisky jsou koncepty agency, diskurzivní analýza a interpretace motivací jednotlivých aktérů.

1.3 Postupný proces analýzy

V první části výzkumu jsem kladl důraz na analýzu dostupné literatury, která se týká teoretického ukotvení celé práce. Na první část navázala analýza širšího kontextu utváření veřejných a environmentálních politik. Následoval samotný vstup do terénu, analyzování dostupných internetových zdrojů a médií. Posledním bodem bylo samotné zhodnocení vytyčených cílů. Nejdůležitější částí celé práce je mapování kauzy.

1.4 Časový harmonogram terénní fáze

Po krátkých návštěvách terénu v roce 2018 následoval intenzivní terénní výzkum na jaře a podzim roku 2019. V terénu jsem trávil podle časových možností od jednoho do tří dnů. Následně jsem do terénu mimo naplánované týdny uskutečnil také několik kratších výjezdů, a to zejména za účelem získání doplňujících informací. Tyto výjezdy byli půldenní a jednalo se hlavně o domluvené rozhovory, které byli realizovány v terénu od jedné do tří hodin. Dohromady jsem v terénu strávil 20 dní. Zároveň byla zpracovávána sekundární data (médiá, internetové zdroje apod.).

1.4.1 Zdroje dat a jejich využití

I. Deskresearch: Přehled využití literatury je zpracován v závěru textu

II. Terénní výzkum - Rozhovory: V rámci předkládaného výzkumu byly realizovány hloubkové i kratší rozhovory s obyvateli Žamberka.

III. Sekundární zdroje: V rámci výzkumu jsem pracoval s veřejně dostupnými daty od státních a místních institucí.

Další zdroje: expertní analýzy (jsou přílohou práce), média

1.5 Metody

Během výzkumu jsem kladl důraz na hloubkové rozhovory s jednotlivými aktéry kauzy a nezúčastněné pozorování. Pro výzkum a následné zpracování dat jsem využil metody a teorie diskurzivní analýzy.

1.5.1 Rozhovory

Primární metodou mého výzkumu byly rozhovory, které jsem vedl různými způsoby. Nejčastěji měly podobu neformálního rozhovoru, který se vztahoval k tématu PPO. Tyto rozhovory jsem téměř vždy nahrával na videokameru či diktafon. Během těchto rozhovorů jsem se soustředil na takové otázky, abych si mohl odpovědět na moji výzkumnou otázku. Otázky se proto týkaly historie PPO, současného stavu, komunikace mezi lidmi ze spolku a úředníky či zastupiteli města. Poté jsem se zúčastňoval schůzek spolku, na kterých se projednávaly strategie intervencí spolku v projektu PPO. Do těchto schůzek jsem se snažil nezasahovat a ani nijak tyto strategie neovlivňovat, pouze jsem se doptával. Nakonec jsem se zúčastnil několika jednání mezi spolkem a zástupci města, kde jsem měl rovněž roli nezúčastněného pozorovatele. Na tyto schůzky jsem se dostal díky důvěře lidí ze spolku. Tyto rozhovory jsou součástí širší kapitoly mapování kauzy a jsou pro moji práci primárními daty. Dále v moji práci pracuji se sekundárními daty, které spočívaly zejména v analyzování dostupných zdrojů z oblasti médií a zpracovaných externích expertíz.

1.5.2 Diskurzivní analýza

Během výzkumu jsem si kladl zjistit, co a jakým způsobem jednotliví aktéři kauzy komunikují. Soustředil jsem se na to, jaké argumenty používají a jak zapadají do celkového kontextu kauzy. Identifikoval jsem hlavní diskurzy, které podrobněji popisují a vysvětlují v hlavní kapitole. Snažil jsem se pochopit, jak tyto diskurzy ovlivňují proces celé kauzy a jak si aktéři utvářeli svoje postoje k těmto diskurzům. Tyto diskurzy se vzájemně propojují a mým cílem bylo také zjistit, který diskurz se stal dominantním, který převládal a proč.

1.6 Vstup do terénu

Do terénu jsem vstupoval na konci roku 2018. Vstupu předcházelo několik telefonických konzultací s lidmi ze spolku. Během těchto konzultací jsem zjišťoval, v jaké fázi je spolek a projekt PPO, možnosti výzkumu a moji roli v této kauze. Následoval první vstup do terénu, během kterého jsem se účastnil schůzky se členy spolku. Na této schůzce jsem se představil členům spolku a také jsem vysvětlil svoji roli v této kauze. Členové spolku byli rádi, že se o kauzu zajímám. Během spolupráce mi byli nápomocní při realizování rozhovorů. Během dalších výjezdů do terénu jsem také ustanovil výzkumnou otázku, na kterou jsem se po zbytek doby strávené v terénu snažil odpovídat.

1.7 Etická rizika

Případ protipovodňového opatření byl citlivým tématem pro obyvatele města a také pro jeho zastupitele a úředníky. Bylo pro mě důležité v procesu výzkumu a analýzy soustředit se na nezávislý postoj. Etická rizika vidím v chybných interpretacích výpovědí informantů, které by mohly narušovat mezilidské vztahy ve městě. Dále film, který je součástí této práce, nebude zveřejňován bez souhlasu zúčastněných aktérů. Výpovědi v rámci psané části práce jsou anonymizované.

2 Teoretická východiska výzkumu

Předmět poznání a interpretace v mém výzkumu je důležitou částí. Jako teoretická východiska práce jsem zvolil hlavně diskurzivní analýzu. Práci jsem rozdělil do několika diskurzů, ve kterých se snažím interpretovat výpovědi jednotlivých aktérů. Snažím se zachytit také jejich zdroje legitimacy, a jak se proměňovaly mocenské pozice v průběhu kauzy. Propojuji práci také s environmentální antropologií, protože kauza se zakládá na ochraně přírody. V následujících podkapitolách shrnuji tato teoretická východiska pro můj výzkum.

2.1 Interpretace a zhuštěný popis

V Eseji Clifforda Geertze zhuštěný popis: k interpretativní teorii kultury se zamýšlí autor nad uchopením deskripce kultury jako takové. Vymezuje se proti pozitivistickému a objektivistickému pojetí chápání kultury. Cílem antropologického bádání a chápání kultury vidí spíše v interpretaci toho, co etnograf/antropolog zjistí ve svém terénu. Svoje tvrzení opírá a sémiotiku a hermeneutiku, je proto označován za jednoho z klíčových představitelů symbolické antropologie, která je řazena mezi takzvanou novou etnografií zrozenou v 60 letech 20. století. Podle Geertze slouží zhuštěný popis pro komplexní pochopení významů jednání různých aktérů, poskytuje nám doprovodné informace a také vysvětluje interakce mezi jednotlivými aktéry. Ve svých esejích pro své tvrzení poskytuje různé příklady, na kterých se snaží vysvětlit různorodost výkladů/interpretací jednotlivých sociálních aktů či interakcí. Zde právě naráží na omezení interpretací, jelikož skryté významy sociálního chování/jednání zůstane výzkumníkovi skryto, nicméně skrze zhuštěný popis nám může poskytnout širší a kontextuálnější přehled o situaci, které výzkumník právě popisuje. To je podle mého názoru více než pouhý strohý popis sociální reality.

Jelikož Geertz považoval antropologii za osobitý literární žánr, zhuštěný popis sociálních jevů a významů proto možná čtenáře více vtáhl do „děje“. I když nemusí být z textu zcela jasný závěr, čtenář má i tak více se objektivitě přibližující přehled o věci, než kdyby mu někdo předložil jasný závěr nějakého sociálního jednání. V tom je podle mě pozitivní přínos Clifforda Geertze do antropologie. Do mého výzkumu jsou velmi důležité interpretace výpovědí jednotlivých aktérů a jejich zasazení do širšího kontextu. Jak bude uvedeno v následujících kapitolách, riziko jednostranné interpretace či jednostranného

pochopení celé kauzy je v tomto případě vysoké, jelikož se jedná o střety zájmů nejméně dvou skupin.

2.2 Diskurzivní analýza

Diskurz bývá definován jako užívání jazyka, event. dalších znakových systémů – členů dané společnosti, resp. jejich jistou skupinou (teoreticky i jednotlivcem) a/nebo v určité oblasti společenského života a/nebo v komunikaci o určitém tématu (Homoláč 2006:329 in Vašát 2008: 102). Termín diskurz odkazuje k sémiotickým prvkům sociálních praktik. Diskurz proto zahrnuje jazyk (psaný a mluvený), neverbální komunikaci a vizuální obrazy (film, fotografie) (Chouliaraki a Fairclough 1999: 4). Účelem diskurzivní analýzy je analyzovat skryté a stejně tak transparentní strukturální vztahy dominance, diskriminace, moci a kontroly, jak se projevují v jazyce (Wodak 1995:204 in Blommaert, Bulcaen 2000:448). Diskurzivní analýza předkládané kauzy tvoří základ pro mapování celého případu. Využívání různých diskurzů v politickém vyjednávání je pro moji analýzu stěžejní. V rámci analýzy politického vyjednávání sleduji co, jakým způsobem, proč, a ve který moment jednotliví aktéři diskutovali a vyjednávali mezi sebou. Zabývám se i mediálním obrazem kauzy a dalšími projevy, v rámci kterých aktéři explicitně a implicitně vnášeli svoje pohledy do kauzy. Diskurzy v závislosti na kulturním a sociálním kontextu utvářejí náš pohled na věc, ovlivňují, čemu věříme, jak jednáme a jak si vytváříme svoje postoje, a také to, jak se během času tyto postoje a vědění mění. Diskurz má velmi úzké vazby na mocenské struktury společnosti, samotný diskurz je koncept založený na moci - diskurzy jsou nástroje moci a ustavují svoji převahu i díky pozici mluvčího v sociální hierarchii.

Předkládaná diskurzivní analýza pátrá po sociálních kontextech diskurzů a jejich společenské podmíněnosti. Cílem kritické diskurzivní analýzy je, aby se tyto procesy staly transparentnějšími a pochopitelnějšími. V analýze je také důležité charakterizovat ekonomické, sociální a kulturní proměny moderního světa, v němž nabývají na významu oficiální instituce, stejně tak jako procesy, které se děly mimo nebo vně diskurzu, a které v podstatě formovaly současné diskurzy (Chouliaraki a Fairclough 1999: 4). Pro moji analýzu je diskurzivní analýza nosnou a prolíná celou kapitolu, která se zabývá samotnou kauzou. V hlavní kapitole této práce jsem identifikoval tři hlavní diskurzy. Všímám si, jak o případu jednotliví aktéři komunikují a jak mezi sebou komunikují navzájem.

2.3 Agency

Jedním z důležitých teoretických konceptů, které budou sloužit k teoretickému uchopení tématu, je koncept „agency“ čili aktérství. Laura Ahern přichází s jednoduchou definicí agency jako: „sociálně a kulturně zprostředkovaná kapacita pro jednání“ (Ahern 2001: 110 in Frank 2006: 282). Kterážto definice může být kvalifikována a rozšiřována různými způsoby. Mnoho moderních diskusí týkajících se konceptu *agency* spoléhá na implicitní psychologii nebo na koncepci lidského mentálního fungování, přitom se někdy snaží odvést pozornost od myšlenky svobodného jednání. Je zároveň těžké správně popsat tak pestré způsoby použití konceptu agency jak byl definován, a jak ho teoreticky používaly několik desítek let různé disciplíny a intelektuální tradice. Pojem agency je také často rozuměn ve vztahu k pojmům jako je subjektivita, individualita, osobnost, což jsou zároveň pojmy, které samy o sobě vyžadují vysvětlení a které jsou vysvětlovány různými způsoby, a dále ve vztahu ke struktuře, resistenci (odporu), výkonnosti, motivaci, touze nebo praxi.

Antropoložka Laura Ahearn podotýká, že zvýšený zájem o koncept agency byl způsobený několika různými faktory, a to sociálními hnutí v USA v letech 60' a 70', a sociálními změnami v centrální a východní Evropě v pozdějších 80' a 90' a také akademický zájem, jak prakticky realita ovlivňuje struktury. Někteří vědci také vyzývají pro větší interdisciplinaritě v sociokulturní antropologii, která by nám umožnila pokračovat v přispívání k unikátním poznatkům a metodologiím pro sociální vědy, a také toho, co by mohlo umožňovat vysvětlení lidského jednání (aktérství) a navíc poskytnout důslednost k specializaci popisů a analýz (jinými slovy, aby nedocházelo k popisu agency nějaké společnosti, při které je potřeba znát poznatky z jiných vědních disciplín). V teoretické rovině je užitečné vidět agency jako historický produkt v různých dobách a za různých okolností a objevovat tak limity konceptu / jednání a porozumět sociálním pozicím, které ovlivňovaly nebo ovlivňují mocenské struktury a také míru vědomostí. Esencí toho je zaujímat kritický postoj k jednoduchým tezím o racionálním rozhodování nebo svobodné vůli, která může stavět člověka do jednoduchých vzorců chování/aktérství z výběru evidentních okolností (Dissanayake 1996: in in Frank 2006: 283). Samozřejmě nelze mít klíč k porozumění důvodům za všemi formami jednání, ale alespoň můžeme zkoumat cesty, jak funguje určitý mocenský režim, cesty k pochopení a sociální diskurzy.

2.4 Environmentální antropologie

Environmentální antropologie je subdisciplínou sociální a kulturní antropologie. Je velmi interdisciplinární. V environmentální antropologii se výzkumník zabývá interakcemi mezi člověkem a přírodou, přičemž je důležité sledovat kontexty zkoumaných případů. Sleduje dopady změn v životním prostředí na společnost, rozhodovací procesy, které k těmto změnám vedly, či pátrá po významech změn a tak dále. „Lidé se přizpůsobují limitům nastaveným prostředím a různě flexibilně reagují na změny, ke kterým v prostředí dochází. Typů reakcí na prostředí je mnoho a k pochopení jejich povahy je potřebné zmapovat lokální i globální faktory, které reakce na prostředí formují“ (Sosna, Henig 2012: 237 in Hirt 2012: 237).

Environmentální sociální vědy a zejména environmentální antropologie se již dlouho zaměřují na interakci mezi lidskými společnostmi, kulturami a komplexním životním prostředím, a to fyzickým i symbolickým (Helen Kopnina and Eleanor Shoreman-Ouimet 2017:3). Téma mého výzkumu se právě zaměřuje na tyto interakce a sleduje procesy, které vedly k devastaci životního prostředí. Profesor Kay Milton navrhuje tři způsoby, jak se antropologie může zapojovat v environmentálních kauzách: studium vztahů člověka a životního prostředí, antropologové jako trans-kulturní interpreti znalostí a praxe v oblasti životního prostředí nebo jako studium samotného environmentalismu jako kulturní praxe, které je považované za objekt analýzy (Milton 1993 in Kopnina, Shoreman-Ouimet 2017: 5). Podobně o tom píše Daniel Sosna a David Henig, když rozlišují tři hlavní proudy možností environmentálních výzkumů na teoretický, aplikovaný a angažovaný (Sosna, Henig 2012: 238 in Hirt 2012: 238).

Stuart Kirsch ve své knize *Engaged Anthropology: Politics beyond the Text* píše, že navzdory rozdílnostem subdisciplín antropologie které se zabývají aplikovanými výzkumy, kam také environmentální antropologie patří, je určitý závazek mobilizovat antropologii pro konstruktivní zásahy do politiky. Mezi příklady uvádí účast v sociálních hnutích, spolupráce s aktivisty a nevládními organizacemi, poradenství právníkům či vypracování odborných zpráv. To lze chápat jako sérii experimentů, díky nimž je antropologie relevantní a užitečná (Kirsch 2018: 2). V rámci mého výzkumu jsem se soustředil hlavně na analýzu environmentální kauzy. Využil jsem diskurzivní analýzu pro širší záběr kontextů kauzy. Kay Milton dále píše, že antropologové se mají angažovat a být aktivní v environmentálních diskurzích a v procesech definování a implementace environmentální odpovědnosti (Milton

1993: 80). Jak se ukazuje v naší kauze, jedním z problematických částí projektu je absence environmentálního experta a dalších externích odborníků, kteří by mohli navrhnout změny v projektu. Součástí této práce je také etnografický dokument, ve kterém zachycuji kauzu z pohledu environmentálních aktivistů. Dokument tvoří důležitou část této práce a myslím, že jak píše Madeline Otisová, role filmaře etnografa je komplikovaná, ale věří, že dokumentární film, kulturní antropologie a kreativní aktivismus jsou tradicí kritické, reflexivní a etické praxe, která má velký potenciál obohatit všechny zúčastněné strany (Otis 2006: 889). V závěru práce také narážím na termín transenvironmentalismu, ve kterém můžeme najít právě přesahy environmentálních případů.

3 Vizualní antropologie

V rámci předkládaného výzkumu je také natočen krátký film, který se zabývá etnografií zkoumané kauzy. Natáčení začalo na začátku roku 2019 a bylo realizováno ve městě Žamberk. Natáčeno bylo na videokameru Sony Handycam HDR-PJ780VE. Všichni vystupující aktéři byli obeznámeni s filmovým záměrem a všem vystupujícím aktérům bude před zveřejněním film poskytnut ke zhlédnutí a případným připomínkám. V této kapitole se budu věnovat vizualní antropologii jako takové a poté také vlastním vizualním záměrům. Kapitola slouží jako doplňující text k diplomové práci, jejíž součástí je etnografický film.

3.1 Film jako nástroj vědeckého poznání – Objektivita X Subjektivita

Možnosti vizualní antropologie ve vědeckém poznání mají velký potenciál v podobě zprostředkování poznání společnosti či kultury jiné společnosti a kultuře. Vizualní antropologie může být angažovaná a přinášet svědectví, snaží se o objektivní zachycení sociální reality a tak dále. Nakonec však každé filmové dokumentární dílo je „obraz jiného, zachycený subjektivním okem objektivu a předložených v iluzi nahlížení času a pohybu ošáleným očím diváků“ (Petráň 2006: 9). Dokumentární filmy, které bychom mohli považovat za antropologické či etnografické se od začátku potýkají s důležitou a velkou otázkou, a to zda tyto filmy ukazují objektivní realitu či subjektivní pohled tvůrce. Film může působit věrně a důvěryhodně dokud se nám nepodaří poodhalit závěs zákulisí tvorby tohoto filmu, tak jak jsme to mohli vidět například u Roberta J. Flahertyho – *Nanook of the North* natočeném v roce 1922. Tento němý film vypráví o životě Inuitů a soustředí se hlavně na život jednoho z nich – Nanooka a jeho rodinu. Ve filmu jsou zachyceny obyčejné výjevy ze života Inuitů, jako je lov, cestování, vaření, stavba obydlí a tak dále. Dokument *Nanook of the North* by se na první pohled mohl jevit jako objektivní zachycení života, avšak jde spíše o hraný dokument, se smyšleným příběhem. Nicméně je dodnes divácky úspěšný, protože je věrnou historickou sondou života původních severních obyvatel zprostředkovanou jimi samotnými. Jde o rekonstrukční metodu, které se používá v takzvané „záchranné antropologii“.

V průběhu zejména druhé poloviny 20. století se dokumentaristé zabývají tím, jak svoji tvorbu co nejvíce přiblížit realitě. Dziga Vertov již dříve však přichází s pojmem jako

kino pravda, ve kterém se snaží o objektivní zachycení reality, což se vyznačuje nezasahováním do děje, ale pouhým zachycováním přítomností, i když některé záběry sám předpřipravoval či je později různě upravovat ve střížně. Později se tímto inspirovali další velcí dokumentaristé jako Jean Rouch, Edgar Morin, Georges Sadoul a další, kteří později přišli s pojmem *cinema verité*. Stále to ovšem nebude ono „objektivní zachycení reality“. Kamera či fotoaparát má vždy nějaký záběr a za limit tohoto záběru diváci neuvidí. Lidé však často snadno uvěří tomu, co uvidí a jedno jestli ono dílo bude mít přívlastek film, dokument nebo reality-show. Poslední zmíněné je zajímavým fenoménem, který má stále pravděpodobně velkou diváckou základnu. Reality show v divákovi budí pocit, že to na co se právě dívá, je věrným zachycením reality. Když pomíneme etickou rovinu a to, že se někdo nechá natáčet v různých situacích například pro peníze, je důležité si také uvědomit, že obraz, který vidíme má i druhou stranu. Celý štáb lidí, kameramana, zvukaře, režiséry, dramaturgy a další, kteří se na celkovém díle podílejí, situace spoluutvářejí a hlavně je ovlivňují jak na místě, tak i v následné postprodukci. Etnografický film by měl být tedy pravým opakem. Jenomže při natáčení etnografického filmu je výzkumník nebo filmař také na místě a tudíž sám ovlivňuje dění.

Jean Rouch přišel v jeho době s myšlenkou, že až budou kamery tak malé jako krabička od sirek, budou moci zaznamenávat sociální reality, aniž by do ní museli zasahovat nebo ji ovlivňovat. „Dojem, že filmař nezasahuje do chování druhých, rovněž vyvolává otázku nepřiznaného nebo nepřímého vměšování. Nechovají se lidé tak, jak se chovají, a neusměrňují tím naši představu o nich – ať už v pozitivním, či negativním směru - jen aby uspokojili filmaře, který však neříká, co vlastně chce? Nevyhledává filmař subjekty svých filmů jen z pochybných důvodů – na základě toho, že mají vlastnosti, které mohou diváky fascinovat?“ (B. Nichols 2010: 91) Při vytváření etnografického filmu je však podle mého názoru naopak důležité, aby byl výzkumník přítomen. Měl by se snažit co nejlépe porozumět danému předmětu zkoumání a co nejlépe se ho snažit zachytit a zprostředkovat pro diváka. To hlavně v rámci kontextu celé situace. Ano, to, že se budeme koukat na záznam z kamery z obchodního centra, kde lidé ani nevědí, že jsou natáčeni, a tudíž by se měli chovat přirozeně, nám stejně nezodpoví celou řadu otázek, které dané výjevy mohou vyvolávat, protože nebudeme schopni porozumět kontextu proč, co a jak oni dělají. Je také dobré, když výzkumník sám přiznává, že je součástí etnografického filmu a že výsledný film je hlavně jeho interpretace. Jelikož on, výzkumník, rozhoduje, co nakonec ve filmu upřednostněno a co

naopak bude upozaděno na základě jeho vhledu do situace. I kdyby si to sám nechtěl přiznat a snažil se o co největší objektivitu a vyváženost.

Nikdy to nakonec nebude ideální, jelikož každý výzkumník by daný předmět zkoumání zachytil a interpretovat jinak, stejně jako pro každého diváka bude vždy výsledná interpretace rozdílná a každý ji může pochopit jinak. „Tento proces je patrný u samotného natáčení filmových obrazů i u sledování filmových vizí někoho jiného. Za obrazy jiných lidí, jejich těl, je proto potřeba vidět také obraz těla za kamerou a jeho specifický vztah ke světu (Macdougall 2006: 3 in Čeněk, Porybná 2010: 11)“³. Toto může být zneužito, protože obraz je na druhou stranu pro mnoho lidí objektivním zachycením reality, je nafilmováno to, co je a může být jednoduché vyvozovat unáhlené závěry. Příkladem nám můžou posloužit různá média, jako jsou noviny, televizní noviny, reality show, sociální sítě a tak dále. Důležitou částí vizuální antropologie je však podrobovat vše kritické a konstruktivní analýze a to na obou stranách filmu, jak na té filmařské tak i na té divácké.

Jakým způsobem jsem se rozhodl realizovat svůj etnografický film, se snažím popsat v další podkapitole.

3.2 Výzkumný a dokumentární záměr a reflexe

V průběhu času, kdy jsem se začal věnovat tématu protipovodňového opatření v městě Žamberk, se toho poměrně hodně změnilo. Vizuální antropologii jsem se začal věnovat ve stejné době, jako jsem začal jezdit do terénu. V prvních dnech v terénu jsem ještě ani nevěděl, že se budu kromě analýzy kauzy také věnovat jeho filmovému zpracování. Tudiž ani prvotní kontakty s aktéry dané kauzy nejsou ve filmu zpracovány, nicméně to podle mého názoru není na škodu, jelikož šlo hlavně o seznamování a získávání důvěry místních lidí, kterou jsem alespoň od klíčových informantů získal. Načasování vstupu do terénů bylo krajní, jelikož v době, kdy jsem se začal tématu věnovat, byla kauza na svém vrcholu³. V této době se rozhodovalo na úřednické a politické úrovni o dalším průběhu projektu PPO⁴. Na začátku jsem si stanovil výzkumnou otázku⁵, kterou jsem se rozhodl dále zabývat i přes to, že budu

---

³ Kauza je detailněji popsána v dalších kapitolách.

⁴ Protipovodňové opatření

⁵ Jaké jsou zdroje legitimacy jednotlivých diskurzů a jak získávají převahu nad ostatními?

danou kauzu filmově dokumentovat. Naopak mě to v prvotní fázi pomohlo organizovat natáčení, jelikož různých diskurzů v rámci terénu se setkala hned několik. Dal jsem si za cíl jednotlivé diskurzy zdokumentovat a připravit tak nejen psanou analýzu kauzu jako takové, která je dále podrobněji popsána v dalších kapitolách této diplomové práce, ale také filmovou analýzu, ve které jsem se věnoval zejména motivacím v oblasti ochrany přírody. Během natáčení také někteří z aktérů byli velmi nápomocni při filmování, sami začali natáčet a také se jim díky tomu, že v terénu pobývali delší dobu, podařilo zachytit některé důležité momenty. Tyto momenty jsou zaneseny do dokumentu a jsou jeho důležitou částí. Zároveň je důležité také zmínit, že výzkum pro mě nebyl jednoduchý, jelikož danou kauzu lze chápat jako z velké části značně environmentální a protože mám osobně velké zaujetí v ochraně přírody, bylo jednoduše těžké nechápat kauzu zaujatě. Z tohoto důvodu jsem téma také konzultoval s několika dalšími lidmi, kteří tak velké zaujetí v ochraně přírody nemají.

Mezi aktivisty nepanoval jednoznačný konsensus ohledně jejich postupů, a tudíž bylo pro mě zajímavé i v rámci zpracování filmového dokumentu tyto jednotlivé postupy zaznamenávat a následně také zařadit do filmu. Také jsem zpočátku čelil otázce, zda se v dané kauze sám neangažovat. Jak jsem již zmínil výše, ochrana přírody, v tomto případě stromů je pro mě důležitá. Stejně jako lidé z místního spolku jsem ani já nechtěl, aby celé stromořadí stromů⁶ pokáceli kvůli stavbě PPO, která měla ochraňovat město před povodněmi. Nakonec jsem se po několika schůzkách jak z lidmi ze spolku, tak s úředníky města rozhodl z několika důvodů do kauzy nezasahovat a zůstat „nezaujatým“ pozorovatelem. Proč jsem napsal nezaujatým v uvozovkách, vyplývá i z výše napsané podkapitoly. Nezaujatý pozorovatel v tomto ani v pravděpodobně jiném případě je nereálný. Proč jsem se rozhodl stát „stranou“ je také fakt, že v čase mého vstupu do terénu, čelili členové spolku závažnému dilematu. V rámci spolku nepanoval jednoznačný konsensus, zda pokračovat či nikoliv, a ani já jsem v této době nebyl zcela zorientován v celkové situaci.

Důležitým faktorem v tvorbě zamýšleného dokumentu je reflexe. Bill Nichols ve své knize „*Úvod do dokumentárního filmu*“ věnuje různým módům, jedním z nich je také takzvaný reflexivní modus, který se právě zabývá reflexy výzkumníka při realizaci dokumentu. Bill Nichols píše „Je-li v participačním modu žitý svět styčným bodem, v němž filmař jedná se subjektem, pak v reflexivním modu se stává středem pozornosti komunikace mezi filmařem a divákem. Tentokrát nesledujeme filmaře, jak se zabývá sociálními herci, ale

---

⁶ Proč museli stromy ustoupit PPO je popsáno v dalších kapitolách.

všímáme si, jak se tvůrce věnuje nám, nemluví pouze o žitém světě, ale rovněž o problematice toho, jak jej ztvárnit“ (Nichols 2010: 186). Tento modus je důležitý a bude zohledňován jak v psané formě, tak i té filmové.

4 Mapování kauzy, kontext a interpretace

Tato kapitola a její podkapitoly budou sloužit k širšímu kontextu dané kauzy. Daná kauza má několik přesahů včetně environmentálního, sociálního, ekonomického a politického. Tyto jednotlivé diskurzy se vzájemně prolínají a zároveň se navzájem ovlivňují, a ačkoliv někteří aktéři akcentovali tyto diskurzy jednotlivě, je jasné, že v konečném důsledku se bez kontextu ostatních diskurzů v analytické fázi nevyhneme. Je důležité, aby tyto kontexty zazněly v psané formě, a to hlavně pro pochopení celkové problematiky a motivací zúčastněných aktérů. V následujících podkapitolách se budu snažit popsat aktérské perspektivy, které doplním o výpovědi a interpretaci jednotlivých aktérů.

Následující podkapitoly jsou zhuštěným popisem celé kauzy, ve kterých interpretuji právě postoje jednotlivých aktérů, přičemž vycházím z několika metodologických a teoretických přístupů. Souzním mimo jiné proto také s myšlenkou Clifford Geertze a Maxe Webera, že: „člověk je zvíře zavěšené do pavučiny významů, kterou si samo upředlo, považují kulturu za tyto pavučiny a její analýzu tudíž nikoliv za experimentální vědu pátrající po zákonu, nýbrž za vědu interpretativní, pátrající po významu.“ (Geertz 1973 :12). Stejně tak, jako interpretace jednotlivých diskurzů, zde bude důležité pochopit agency jednotlivých stran, tedy „sociálně a kulturně zprostředkovaná kapacita pro jednání“ (Ahern 2001: 110 in Frank 2006: 282) **Tedy to, jakým způsobem a jaké do případu v průběhu času aktéři vnášeli své argumenty, jak byly legitimizovány, jakou měly sílu a jak se během kauzy měnily nebo jako převládaly na druhými.** A v neposlední řadě je záměrem této analýzy aplikovatelnost. V závěrečné kapitole se věnuji možnostem aplikovatelnosti této práce v dalších podobných případech, které může sloužit všem zúčastněným stranám. Primárně jako nástroj evaluace a posléze jako porozumění vzájemným motivacím všech zúčastněných stran.

4.1 Historie protipovodňového opatření

Městem Žamberk zčásti protéká řeka Divoká Orlice. Kvůli povodním z let 1997 a 2000 se město rozhodlo **přehodnotit** stávající protipovodňová opatření a vytvořit nový projekt, který má v budoucnosti město ochránit před podobnými povodněmi. Povodně z let 1997 a 2000 způsobily značné škody na majetku lidí a města. Město si proto zažádalo o dotaci z Ministerstva Zemědělství, a vytvořilo spolu s Povodím Labe nový projekt protipovodňové ochrany města. Město se finančně podílí na projektu z 15%, zbytek je již zmíněná dotace.

4.2 Aktéři

V případě protipovodňového opatření lze identifikovat několik klíčových aktérů, kteří výrazněji do kauzy zasahovali.

- Spolek Živý Žamberk z.s., který se aktivně zasazoval o změnu projektu a jehož cíl byl zachování stromů, které měly být kvůli PPO vykáceny.
- Pověřený úřad města Žamberk, který se snažil o realizování projektu a dodržení stanovených termínů stavby.
- Investor Povodí Labe, státní podnik, který se taktéž ve spolupráci s městským úřadem snažil o realizaci a dodržení stanovených termínů.
- Realizátor stavby, toho času firma Mados s.r.o., taktéž ve spolupráci s městem, snaha o realizaci projektu.

Jakým způsobem a proč do kauzy zasahovali aktéři během kauzy, jsem rozpracoval v následujících kapitolách, které jsem rozdělil do několika diskurzů.

4.3 Environmentální diskurz – Stromy, řeka a jejich důležitost nejen v městské krajině

Počátek celé kauzy můžeme nalézt právě zde. V části města, kde protéká řeka Divoká Orlice, se do roku 2019 tyčila lipová alej, která zde rostla zhruba sto let. Kvůli novodobým povodním, které se udály hlavně v letech 1997 a 2000 – v roce 2000 se jednalo o takzvanou stoletou vodu⁷ - se město dlouhodobě začalo zabývat otázkou, zda tehdejší protipovodňové opatření je dostačující a zda by mělo být upraveno tak, aby další povodeň neměla podobné dopady jako při povodních minulých. Nový projekt PPO⁸ byl poté vytvořen a stavební povolení získal v roce 2013. Součástí projektu bylo také mimo jiné také vykácení 227 stromů⁹. Jednalo se o různě velké stromy, z nichž nemalá část tvořila alej vzrostlých stoletých lip v povodí řeky v městské krajině. Tato alej tvořila důležitý krajinný prvek v kraji a záměr na jejich vykácení byl impulsem pro aktivizování místních lidí, kteří s vykácením nesouhlasili, a snažili o zamezení kácení stromů v plném rozsahu a později alespoň o jeho částečné zmírnění. Toto snažení bylo ze strany aktivistů doplněno nejen o argumentaci založenou na důležitosti stromů v krajině, ale také poukazováním na (ne)smysluplnost projektu PPO. Argumenty úředníků města byly založeny nejen na ekonomické stránce projektu, ale také na ochraně majetku, jak soukromého tak státního. Ekonomický diskurz je popsán v další podkapitole¹⁰.

Obecně lze předložit několik základních argumentů, proč v dnešní době není smysluplné přemýšlet v technokratickém diskurzu a proč by se neměl podceňovat význam stromů. Stromy jsou podstatné v rámci biotopu, je na nich závislá celá řada dalších organismů, od mikroflóry, hmyzu až po ptáky, kteří si v jejich korunách tvoří svá hnízda. Slouží jako pohlcovač oxidu uhličitého, transpirací vypouštějí kyslík zpátky do atmosféry,¹¹ čímž pro nás filtrují vzduch a zvyšují jeho kvalitu. Poskytují stín v letních dnech a také ochlazují stín pod nimi¹². V zimě zase zmírňují proudění studeného vzduchu, a tak vyrovnávají teplotní extrém.

---

⁷ Stoletá voda či stoletá povodeň je podle definicí taková povodeň, o které předpokládáme, že se stane jednou za sto let.

⁸ Protipovodňové opatření

⁹ <http://www.zamberk.cz/prezentace/dokumenty/36926.pdf>

¹⁰ Viz. Kapitola Ekonomický diskurz

¹¹ Poznámka autora: Stromy a lesy prokazatelně zmírňují dopady globální oteplování, a navzdory faktu, že takto málo stromů má na tento jev zanedbatelný dopad, by lidé měli přemýšlet opačně, a v každém případě by měli hledat cestu jak co nejvíce stromů zachovat a ne je vykácet.

¹² Klimatizační výkon vzrostlého stromu o průměru koruny 10 m se za horkého

V neposlední řadě jsou ozdobou a zpříjemňují životní prostředí¹³. Jeden z místních lidí, když jsme stáli u řeky, poslední zmiňovaný aspekt komentoval takto: „*Těch stromů bude strašná škoda jo. Podívej, tady plavou kačeny a je tu prostě příjemně. Ale jako chodit sem potom (po vykácení)...jo prostě funguje to nějak dohromady, zvířata, stromy, řeka i lidi jo. Což je v podstatě to, jak by to město fungovat mělo. Proto sem lidi choděj rádi, protože je to tady prostě pěkný a proto je to město i u turistů populární, taky si myslím. Já nevím, jestli pak tady budu taky chtít bejt, bude tady vedro, budou tady nějaký zdi, bude to tady holý, jako nějaký stromy se sem vrátěj, ale bude to trvat, než to vyroste a než se to celé nějak rekultivuje, v podstatě moje děti to nezažijou, ten Žamberk takovejdle. Já teď jako popravdě nevím, kam chodit na tu procházku, jo. Prostě je to nějaký okruh tady docela pěkný“.* Pozitivních dopadů, které mají stromy je samozřejmě mnohem více, snažil jsem se vybrat ty nejdůležitější a také ty argumenty, které se také budou objevovat v našem případě. Důsledek kácení byl značně negativním jevem ve výpovědích většiny dotazovaných informantů, a to jak po materiální stránce¹⁴, tak i po té emoční, jelikož lipová alej sloužila jako místo pro trávení volného času, procházky a tak dále.

V den kácení to jedna z informantek komentovala takto: „*Když já jsem furt doufala v nějaký zázrak, že se něco stane a nedojde k tomudletomu finálnímu procesu (kácení). Takže proto mě to dneska tolik vzalo. Přišla jsem domů a všechno mě bolelo, hlava mě bolela, břicho mě bolelo, teď jsem koukala na ty videa tak jsem si je stáhla do nootebooku a poslala jsem to svým známým, které to zajímalo, a všichni to se mnou sdíleli, jakože je to příšerná věc a že se tam pojedou odpoledne podívat na tu zkázu... necítím se vůbec dobře. A takže já to cejtím dneska jako pro mě, osobně si to hodně беру jako strašnou prohru, já to furt takhle mám no, ale čas to spraví a teď je druhá fáze, že musíme dobojovat tu doprovodnou zeleň, aby se tam vrátili hlavně ty lípy, né žádný ranča¹⁵, nějaký kultivary který sem vůbec nepatřej do podorlických hor, já doufám, že se to povede. To je ještě taková moje naděje, no. Jinak to vidím dnešní den, přesně tak jak je venku, zachmuřeno, prší, psala jsem kamarádce, že Husovo nábřeží zmizelo, bylo zničeno a že příroda brečí, zrovna venku pršelo.“*

---

letního dne pohybuje okolo 25 kW, což odpovídá výkonu cca 10 klimatizačních jednotek standardně používaných ke klimatizaci domovních prostor. Jen v případě 98 lip, které mají být pokáceny, tak dojde ke ztrátě cca 2,5 MW chladivého výkonu, což téměř odpovídá celkovému instalovanému výkonu vodní elektrárny Pastviny I na Divoké Orlici. Zdroj: Vyjádření k PPO Žamberk, dostupné v závěru práce

¹³ <https://arnika.org/co-umi-strom-2>

¹⁴ Materiálem se v tomto případě myslí stromy.

¹⁵ Lípa Rancho nakonec byla vysazena na několika místech, kde předtím stála původní alej Lip Velkolistých. Zdroj: <http://www.zamberk.cz/index.php?ids=9&idcobdb=all&idkz=121>

Škoda způsobená vykácením stromů se dá vyčíslit, nicméně se zdá, že pro aktéry naší kauzy, kteří se snažili o jejich zachování, je cena stromů nevyčíslitelná. Environmentální diskurz se ukazuje jako důležitý pro motivaci aktérů ze spolku, zároveň si ho uvědomovaly všechny zúčastněné strany. Je možné, že pro další obyvatele města spolu se zastupiteli a úředníky města byla důležitější soukromého majetku, zdraví lidí a budoucnosti města, jak o tom píše dále v této kapitole. Jak však vyplývá z výpovědí jednotlivých stran, environmentální diskurz a politování nad kácením stromů projevila většina aktérů.

4.4 Expertní argumentace

V průběhu našeho případu jednotlivé strany vnášely do vyjednávacího prostoru různé argumenty a diskurzy. V této podkapitole se budu věnovat hlavně environmentálnímu diskurzu, který byl významným, nikoliv však rozhodujícím, jak se později ukázalo. Jedním z rozhodujících faktorů byl čas. Ačkoliv se projekt začal vytvářet již v roce 2008, akcentování kauzy se projevilo až v letech 2018-2020. **Je důležité v tomto bodě zmínit, že níže zmíněné expertní expertízy jsou sice platné, nicméně během času se zastupitelé města obměnili a tyto expertní názory přišly do kauzy jaksi pozdě, kdy už bylo dávno po možnosti projekt připomínkovat. Nově zvolení zastupitelé také pravděpodobně neviděli jinou možnost dokončit projekt jinak, než v stávající podobě, a to i podle všeho v závislosti na dotačním titulu.**¹⁶

To potvrzuje i Česká inspekce životního prostředí (oblastní inspektorát v Hradci Králové), která ve své zprávě potvrzuje jistá pochybení na straně úřadu, a to hlavně v oblasti kácení dřevin, zároveň však dodává, že: *„Přestože ČIŽP v průběhu šetření shledala, že předmětné rozhodnutí MěÚ je zatíženo vadami, zcela zásadní je skutečnost, že je od 20. 06. 2012 pravomocné a tudíž i vykonatelné.“* V případě, že by lidé začali kritizovat projekt hned od začátku, šance na záchranu stromů by byla podstatně výraznější. Agentura ochrany přírody a krajiny České Republiky se taktéž – v oblasti ochrany krajiny – přiklání na stranu spolku a ve své zprávě v závěru píše: *„Předmětné stromy v řešených úsecích na březích Divoké Orlice tvoří významný liniový doprovodný prvek toku. Stromy plní estetické a ekologické funkce a mají vysoký biologický potenciál. Koruny posuzovaných stromů jsou primární, s absencí pravidelné údržby prováděné odbornou arboristickou firmou. Vzhledem k datu vydání*

---

¹⁶ Ekonomický diskurz je podrobněji rozebrán v dalších podkapitolách.

*stanoviska byl hodnocen pouze zdravotní stav. Vitalita byla již obtížně hodnotitelná. Vitalitu jedinců bez olistění lze vyhodnotit až v době plné vegetace. Zdravotní stav byl vyhodnocen u většiny stromů jako výborný až dobrý. Některé z posuzovaných dřevin byly v minulosti poznamenány negativními zásahy (úpravy terénu nebo stavební práce) nebo v důsledku opožděně prováděné pěstební péče (velikostně nadměrných řezů apod.). Stromy v úseku č. 5 nemají patrné (nebo pouze částečně) kořenové náběhy. Z této skutečnosti lze usuzovat, že v minulosti došlo pravděpodobně k výškovým úpravám terénu v jejich okolí. Zvýšení úrovně půdy v okolí kmene a pod průmětem koruny stromu může vést k odumření kořenů a k jejich infekci dřevokaznou houbou. Takové stromy je třeba sledovat (náhlé prosychání nebo výskyt houbových patogenů). Zdravotní stav stromů vykazujících mechanické poškození nebo souběh několika defektů byl hodnocen jako zhoršený nebo výrazně zhoršený. Lze konstatovat, že v současné době a za běžných povětrnostních podmínek stromy okolí neohrožují. Riziko selhání stromů mohou zásadním způsobem zvýšit nepředvídatelné vnější vlivy, jako je například extrémní rychlost větru, turbulentní větrné proudění, námraza, silná zátěž mokřým sněhem apod. Zvýšit stabilitu korun některých stromů lze realizací odlehčení rizikových partií koruny nebo instalací bezpečnostních vazeb. Nelze vyloučit, že vzrostlé lípy v řešené lokalitě mohou být vhodným biotopem pro některé zvláště chráněné druhy živočichů vázané na dutiny, např. páchníka hnědého (*Osmoderma eremita*) nebo netopýrů (*Microchiroptera*). Jedince v prokázaném výskytu těchto druhů je vhodné zachovat např. i ve tvaru stabilních torz, jestliže je jejich provozní bezpečnost zhoršená. Vzrostlé stromy v řešeném území mohou v budoucnu vytvářet větší škálu ekologicky vysoce hodnotných prostředí pro vývoj dřevoosidlujících organizmů, proto jsou tyto stromy ekologicky cenné.“*

Podobně vyznívají i další expertní argumenty. Vyplývá z nich, že kácení stromů ve městě bylo nedostatečně obhájeno, přesto však tyto argumenty protipovodňovému opatření ustoupit. Environmentální diskurz v našem případě byl **upozaďen** zájmům města a PPO. Město vyhodnotilo samo důležitost ochrany soukromého a veřejného majetku jako prioritní a její realizaci, navzdory poškození městské krajiny. Většina externích názorů také poukazuje na absenci environmentálního experta ve fázi příprav a průběhu projektu PPO. Je možné, že předložené argumenty společně s mluvčím v přípravné fázi, ve spolupráci s dalšími experty, kteří se podíleli na projektu PPO mohly zastavit nebo minimalizovat škody způsobené vykácením stromů.

4.5 Ekonomický diskurz

Úřad města se zasazoval o dokončení stavby termínu hned z několika důvodů, klíčovým a rozhodujícím faktorem byl ten ekonomický. Město totiž mělo na realizaci projektu dotaci z Ministerstva Zemědělství ČR, a ve smluvních podmínkách této dotace byly mimo jiné jasně dané termíny, do kterých se stavba musí dokončit, jinak by hrozilo odebrání dotace, a město by muselo řešit, jak dokončí projekt PPO, který byl toho času již rozestavěný. Jednalo se o desítky milionů korun, a malé město jako v našem případě by to mohlo zadlužit na dlouhé roky dopředu, kdy by podle slov starosty „nemohli ani opravit chodník, nebo opravit školku“. Na začátku roku 2019 úředníci a zastupitelé města také čelili faktu, že aktivisté ze spolku Živý Žamberk podali žádost o přezkoumání projektu krajskému úřadu, který v první instanci schválil projekt v jeho původní verzi bez výhrad, avšak legislativa zároveň umožňuje se v této fázi proti rozhodnutí odvolat. Toto odvolání by v zásadě znamenalo, že se tím krajský úřad bude znovu zabývat a na rozhodnutí by město čekalo další dva až tři měsíce.

Během této doby nešlo kácet stromy a tím pádem a ani pokračovat ve stavbě. Následující vyjádření podal starosta pardubického rozhlasu (ČRo Pardubice) v době, kdy trvala tato situace a dobře ilustruje nejistotu, která panovala toho času v našem případě. Zastupitelé města si byli v tomto bodě vědomi legitimních připomínek, které jim podával spolek. **Zároveň i samotní zastupitelé města byli v tomto momentě pod tlakem, a to ze strany spolku tak i ze strany času na dokončení projektu. Lidé ze spolku získávají mocenskou pozici díky možnosti odvolání v krajském řízení. Z pozice moci hlídal celý projekt i stát, který poskytoval dotaci.** Následující výpověď je sice dlouhá, ale já se jí rozhodl práci ponechat celou v celku, jelikož si myslím, že v celku je nosná a také přináší pro čtenáře komplexní výpověď ze strany zástupců města.

„Realizace protipovodňových opatření se začaly projektově připravovat již v roce 2008. Ten projekt byl posléze maličko upraven od těch původních parametrů. V té původní verzi se právě neměla kácet ta stromořadí, které jsou podél toku v takové míře jako nyní. Bohužel na základě statických posudků a zjištění stavů těch stávajících zdí bylo potřeba, kde například bylo zjištěno, že nemají žádné základy a podobně. Tak musí být v podstatě navrženo takové technické řešení, který jaksí vyžaduje to stromořadí vykácet. A to je právě řeknu bolístka, na kterou reaguje veřejnost velice negativně. Já to plně chápu, sám jsem pod těmi Lipami vyrost a mám k nim, řeknu srdeční vztah. Na druhou stranu plně chápu, že ochrana před povodněmi, ochrana majetku, ochrana osob a podobně prostě vyžaduje něco, a teď je

potřeba vážit mezi tím, co je více a co je méně. Já jsem přesvědčen, že pokud se ta protipovodňová ochrana podaří realizovat tak, jak je projektována, dojde k znovu vysazení těch stromořadí a úpravě celého toho prostoru poničeného tou stavbou tak, aby byl příjemný a přívětivý pro všechny občany, o což se samozřejmě budeme intenzivně snažit, tak po letech už to nikdo nebude vnímat jako problém. Co se týče té občanské iniciativy právě v souvislosti s tím, jak se ta stavba vyvíjela, to znamená že nejdříve v roce 2017 krátce po zahájení realizace, bylo to polská firma Navimor Invest, která více méně nebyla schopná stavbu dokončit, uvnitř řeknu té své matky v Polsku do finančních problémů, to znamená že Povodí Labe jako investor odstoupilo od smlouvy z určitých důvodů pochopitelných a zahájily se práce na novém přesoutěžení, kterou znovu v podstatě se ta stavba musela projektově připravit, zhodnotit co už je vystaveno, co se bude dodělávat dále a připravit podmínky pro seriózní, transparentní výběrové řízení. To proběhlo v roce 2018, tuším v dubnu byl vybrán nový zhotovitel, což je firma Mados, je to regionální firma, se kterou máme, zaplat' pán Bůh všichni dobré zkušenosti a započala tedy stavbu realizovat dále dle schváleného projektu. Bohužel se objevilo něco, s čím jsme tak ani trochu nepočítali a pro mě to bylo velkým překvapením. Na základě podnětu jednoho občana došlo k tomu, že krajský úřad začal přezkoumávat rozhodnutí, který bylo vydaný na povolení kácení těch stromů a zahájil správní řízení. My jsme tam byli jako město účastníky stejně jako Povodí Labe, jako účastník řízení se přihlásil také spolek Živý Žamberk, který právě to kácení jaksi kritizuje a snaží se mu nějakým způsobem zabránit. Krajský úřad, odbor životního prostředí a zemědělství v první instanci vydal rozhodnutí, kde konstatuje, že to původní rozhodnutí, že neshledal důvod k jeho změně ani k jeho zrušení, což si myslím, že je pro nás příznivá zpráva. Méně příznivá zpráva je, že toto rozhodnutí ještě není v právní moci a my s napětím očekáváme, zda právě tento spolek bude podávat odvolání, čímž tu proceduru řeknu může trošku natáhnout, a pokud zhotovitel nestihne vykácet do období, kdy je to povoleno, to znamená do období, když je ten vegetační klid, já se domnívám, že to je někdy do konce března, tak my se dostáváme nebo respektive zhotovitel se dostává do problémů a potažmo my všichni s nim, že je ohrožen termín dokončení akce, což v konečném důsledku může mít za následek odejmutí nebo zkrácení dotace, tak toho se velmi bojíme.“¹⁷

---

¹⁷ https://pardubice.rozhlas.cz/noveho-starostu-zamberka-zamestnavaji-i-nekonecne-pribehy-dotahne-protipovodnova-7729215?fbclid=IwAR30M9WipsBI7A2Px-zWHer82Cbac5XpLPB9A5LIDou0nO_z3Vvwugv0DU#volume

Odvolání, které mohl spolek Živý Žamberk v krajské řízení podat, a kvůli kterému se mohlo stát, že se stavba nedokončí ve stanovených termínech, spolek nakonec nepodal. Je ale důležité pozorně sledovat veřejné komuniké města¹⁸, které na konci svého sdělení říká, že se „do problému dostaneme my všichni“, které vyvolává dojem, že město udělalo vše proto, aby se stavba dokončila v termínu, a tudíž nedojde k odebrání dotace, ale spolek může toto snažení tímto překazit a dostat město do nějakých problémů. Lidé ve spolku se tak dostávají pod reálný tlak ze strany města, které je obviňuje z toho, že mohou dostat město do problémů¹⁹. V jiných debatách také zástupci města veřejnost ujistili, že když nedojde k těmto komplikacím a stavba bude moci pokračovat, budou práce na PPO dokončeny v řádném termínu.

Spolek nakonec tlaku ze strany města podlehl. Odvolání, což byl poslední legální nástroj, jak zabránit – alespoň na nějaký čas – kácení, spolek nevyužil z různých důvodů, jedním z hlavních důvodů byl také fakt, že lidé uvnitř spolku neměli jasný konsensus, co se tohoto odvolání týče. Výpověď jednoho z informantů tento tlak ilustruje: „*V tom, že by sme to odvolání dali, tak tam se musí počítat s tím nebo všichni nám s tím vyhrožovali, možná že jsme podlehli nějakému tlaku, který nemusí být stoprocentně reálný, já tomu každopádně věřím a nechci to město uvrhnout do toho že by to PPO muselo pak zaplatit ze svého, protože by pak nato doplatili zase ti lidi, který tady bydlej, viz tadyta lávka, která se prostě musí opravit a když město bude muset vrátit dotaci a platit dodělaní toho projektu, tak přesně na tohle nebudou peníze, nebudou peníze na opravu střechy na škole, nebudou peníze na zimní stadion, nebudou peníze na opravu tribuny pro fotbalisty a prostě to to město poškodí zase nějak jinak a ve výsledku mnohem více. Zase bychom ho uvrhli do další stagnace nějaké dlouhodobé a oni by v tom stejně pokračovali a ty stromy by stejně přišly pryč. Je prostě potřeba si uvědomit veškeré nějaké souvislosti a ono je strašně jednoduché říct, vy jste zaprodanci nebo cokoliv, kdybyste to podali, tak by se to zastavilo a všichni by byli happy, město nezkrachovalo a nějak by se to udělalo. Možná jo ale třeba taky ne jo to riziko je podle mě prostě příliš veliké a kdo by tady pak chtěl bydlet, jak by se na vás ty lidi dívali, město by to svedlo všechno na vás (nás), koukněte, to je ten spolek, ten to všechno udělal kvůli němu, my nemáme peníze“.* Uvnitř spolku na druhou stranu byli lidé, kteří byli pro podání odvolání, a to i navzdory již zmíněným rizikům.

---

¹⁸ Viz. Výše

¹⁹ Poznámka autora: Toto jednání se dá označit jako nekorektní, jelikož v tomto případě šlo o jednostrannou zprávu a v debatě nebyla přítomna druhá strana. Mediální obraz kauzy se tím deformuje.

Termín dokončení stavby měl být v listopadu roku 2019. Když jsem kontaktoval své informanty na začátku listopadu s dotazem, zda byly práce dokončeny, k mému, ale i k jejich velkému „překvapení“ se ukázalo, že práce samozřejmě dokončeny nebyly, a město si muselo požádat o výjimku - změnu termínu. Na začátku roku 2019 většina z aktivistů předpokládala, že i když nepodají odvolání, tak se práce nemusejí dokončit v řádném termínu. Tuto situaci označovali jako nejhorší scénář, tedy ten, ve kterém dojde k vykácení stromů a zároveň město bude muset vrátet dotace. Dotace město prozatím vrátet nemusí. Otázkou však zůstává, jak by to dopadlo v případě, že by odvolání spolek podal, a také, zda město o možnosti podat výjimku o změně termínu dokončování prací vědělo.

4.6 Diskurz: Motivace v oblasti stability města

Naše kauza se odehrála na malém městě, je tudíž zřejmé, že obyvatelé města se často znají mezi sebou. Rozpory ve městě mezi obyvateli a zastupiteli jsou věci veřejnou a známou. Stejně jako politika je veřejná, i činnosti spolku byly veřejně známé. Rozhodnutí, které dělali zastupitelé a úředníci města jsou v tomto směru legitimní, jelikož „zastupují“ obyvatele města, kteří je ve volbách zvolili do jejich pozic. Na druhou stranu spolek byl tímto znevýhodněn, protože jejich aktivita a rozhodnutí vycházela od samotných obyvatel a aktivisté ze spolku nemohl vědět, kolik doopravdy zastupuje obyvatel z města. Nevěděli, kolik lidí je podporuje, a kolik lidí s nimi nesouhlasí. Z výpovědi jedné z obyvatelk města toto můžeme vysledovat, včetně historických konotací z dob totalitního režimu před rokem 1989. *„Je to hrozný, hrozný. Mám to tady ráda a ráda sem chodím, bude mě líto, když to tady vykácí, ale co já s tím můžu udělat. Tady se ozvu, že se mi to nelíbí a že s tím nesouhlasím a až si budu chtít postavit kůlnu na zahradě, tak kdo mi dá povolení? Implicitně tím říká, že pokud by se v kauze angažovala, pravděpodobně by se – podle ní - znelíbila zastupitelům města, kteří by jí to mohli v jiný čas oplatit jinými sankcemi. **Můžeme si všimnout, že jakýkoliv konflikt ve městě je však věcí veřejnou a všechny zúčastněné strany si tento diskurz uvědomovali a snažili se konflikty řešit buďto ustupováním z požadavků či přenášením zodpovědnosti na jiné aktéry uvnitř nebo mimo města.** Jeden z informantů ze spolku to komentoval takto: „*Žít v nějakém boji nebo žít bojem jo a to je taky ta věc. Já jsem si kolikrát vzpomněl na citát od Nietzscheho, který říkal, že ten kdo bojuje s nestvůrama, by se sám neměl stát nestvůrou, a to je podle mě přesně tohleto, že my kdybysme to odvolání dali,**

tak se tou nestvůrou částečně stáváme taky, že jo. Prostě už se bude žít jenom bojem, jenom pro boj a nic k tomu nepřispěje“.

Tímto rozhodnutím se lidé ze spolku snažili udržet jednak mimo město a zároveň si uvědomovali své statusy ve městě, to, že ve městě samy žijí a chtějí v něm žít dál, i navzdory tomu, že nezabránili vykácení stromů. Zastupitelé města, kteří si uvědomovali některé své pochybení, se později vyjádřili do medií takto: *„Zástupci ministerstva poukázali na nevhodně nastavený dotační titul Ministerstva zemědělství na podporu výstavby protipovodňových opatření s tím, že se nepodařilo prosadit environmentálního experta, který by posuzoval dopady opatření na životní prostředí, doplnil starosta. Radnice s tím však podle něj těžko mohla něco dělat. Smlouvu o dílo neuzavíralo se zhotovitelem město, ale státní podnik Povodí Labe jako investor stavby, popsal starosta. Původně měla být protipovodňová opatření dokončena loni v listopadu. Aktuálně se termín předání stavby posunul na červen letošního roku.“²⁰ Z této výpovědi vyplývá, že město vlastně za vykácené stromy nemůže, jelikož „smlouvu o dílo“ uzavíral investor stavby. Nicméně město jako zadavatel projektu měl možnost si sám v počátcích nechat realizovat posouzení vlivu na životní prostředí od environmentálního experta.*

Následující část rozhovor se odehrál na radnici města mezi jeho zástupci a zástupci spolku.

Spolek: Nedostáváme garanci kvality. Projekt je nekvalitní po mnoha stránkách a to jsme chtěli napravit.

Město: To je váš názor a to respektujeme, ale bylo to v procesu rozhodování zastupitelstva. Je ve vašich rukách jestli se proces dodělá.

Spolek: My jsme se mysleli, že to je ve vašich rukách

Město: Už nemáme prostor k manévrování. To co jsme mohli dát do škol a školek atd. My budeme muset dát do sanace, to abyste si uvědomili nelehkost naší situace.... Již nemáme prostor k manévrování v projektu.

Spolek: My jsme v roli jakoby hlídací pes kvality projektu.

---

²⁰ Zdroj: https://orlicky.denik.cz/zpravy_region/vykaceni-lipoveho-stromoradi-bylo-proti-ochrane-prirody-20200519.html

Město: *Žamberk má 6000 lidí a negativní efekt pocitů všichni a doděláme to v přijatelné podobě pro všechny. V současnosti nelze nic měnit.*

Spolek: *Dalo se to ještě měnit, ale nestalo se.*

Město: *To je Váš pohled.*

Můžeme si všimnout, že zástupci města přenášejí zodpovědnost v případě pozdního dokončování či sanací projektu na spolek, když jim říkají, že „*Je ve vašich rukách jestli se proces dodělá*“. Poukazují na možnou destabilizaci města, jelikož finance vyložené na sanaci projektu by museli vynakládat na úkor jiných investic, například do škol a školek.

Tento diskurz se stal důležitým pro oba hlavní aktéry kauzy, pro lidi ze spolku a zastupitele města. Stejně jako ekonomický a environmentální se stal důležitým v celé kauze. Diskurz stability města se stal však dominantním v celé kauze. V tomto diskurzu se setkávají názorové postoje všech stran. Udržení stability města chtěli všichni, ačkoliv to znamenalo potlačení environmentální diskurzu. Na druhou stranu tu byla ještě další, hypotetická otázka a to, kdo by v případě vrácení dotace a tím spojené možné destabilizace města nesl zodpovědnost. Z výpovědi některých informantů vyplývá obava přenesení zodpovědnosti na lidi ze spolku, jelikož to byli oni, kdo projekt mohl zdržet nebo zastavit. Tento aspekt se stal rovněž důležitým v procesu rozhodování spolku, zda odvolání podat či nikoliv.

4.7 Mocenské pozice jednotlivých aktérů v proměnách času

Z předchozích kapitol vyplývá, že se situace vyvíjela různorodým způsobem. Kdo v konečném důsledku získá mocenskou převahu nad druhou stranou, nebylo toho času jisté. Spolek a ostatní lidé, kteří se začali zasazovat o změnu projektu a zabránění kácení stromů, v tomto případě fungovali jako „hlídací pes“, který konfrontoval místní úřad se svými požadavky. A jak také dodává externista z MŽP: „*Je však zřejmé, že bez aktivní účasti občanů, kteří mají zájem na příznivém životním prostředí v místě bydliště, není možné cíle ochrany přírody a krajiny dosáhnout.*“ Snažení spolku v momentě možnosti odvolání sice začalo převládat nad snažením zástupců města, nicméně již ze zmíněného ekonomického diskurzu a také vnitřní nekonzistentnosti ztratil svoji sílu. **Je tu však ještě jeden důležitý aspekt, a to je absence širší podpory ze strany obyvatel města a dalších environmentálních organizací.** Díky této absenci dalších aktérů se ze spolku nakonec stala umlčená skupina. „*Umlčené skupiny jsou v tomto smyslu bezmocné. Postrádají komunikační kanály, nemají organizační struktury ani přístup ke zdrojům, proto nemohou účinně prosazovat své zájmy. Řečeno slovy Michaela Foucaulta, bezmocné skupiny zatlačil do pozadí dominantní diskurz, tedy způsob, jímž každodenní jazyk utváří náš svět a potvrzuje soubor hodnot.*“ (Eriksen 2008:198). Legálními prostředky mohli kácení stromů zastavit, nebo alespoň významně oddálit. Dokonce spolek získal několik pozitivních stanovisek dalších expertů na dané téma, které legitimizovaly jejich snahu. V této podkapitole analyzuji mocenské pozice, které se v průběhu času měnily. Pro pochopení těchto pozic je důležité znát širší kontext kauzy, která je podrobněji popsána v předchozích kapitolách. Tuto kapitolu nepíši jako arbitr celé kauzy, jelikož mi tato pozice nepřísluší a ani jím být nechci. Nebyl jsem zúčastněným aktérem celé kauzy, pouze jsem se zúčastňoval dílčích jednání a realizoval hloubkové rozhovory s aktéry. V této kapitole interpretuji dílčí závěry, které vyhodnocují projekt protipovodňových opatření.

V době, kdy píši tuto kapitolu, je již kauza u konce. Proto také považuji za důležité popsat, jak se projevovala moc a jak byla v různých časech kauzy legitimizována. Tato moc měla několik rovin, a ačkoliv se může zdát, že místní úřad postupoval podle zákona a jeho jednání je z jeho pohledu legitimní, existují zde i jiné perspektivy, které legitimitu jednání úřadu chápou odlišně a naznačují, že jednání úřadu bylo částečně i v rozporu s několika vládními nařízeními. Zde je potřeba poznamenat, že městský úřad měl díky spolku - který si

nechal vypracovat různé analýzy a posouzení celého projektu²¹ – řadu podnětů pro přehodnocení celého projektu. Z těchto podnětů jasně vyplývá, že předmětný projekt je řešený bez ohledu na životní prostředí a nepočítá s negativními externalitami projektu. Přesto všechno byla snaha úřadu cílená a omezená pouze na dokončení projektu a s tím spojené vykácení stromů. Kromě toho, jak vyplývá z mediálního obrazu celé kauzy, politici města si ani nepřipouštějí jakékoliv excesivní jednání.

4.8 Pojem moci a její legitimizace

Důležitým bodem v této práci je pojetí moci a její legitimizace. Moc je v rámci politické antropologie jedním z důležitějších pojmů, bez porozumění pojmu moci by nám unikali důležité momenty celé kauzy. Německý sociolog a ekonom Max Weber definoval moc jako: „schopnost vlastní vůlí ovlivnit chování druhých lidí“. (Weber in Eriksen: 197) V politické rovině, tedy i v našem případě jde o takový typ moci, která je v demokratické společnosti jaksi skrytá, přesto však identifikovatelná. Zaměříme-li se na pravděpodobně nejkritičtější moment celé kauzy, bude to právě krajské řízení a doba, kdy zastupitelé města dělali vše proto, aby s aktivisty dosáhli smíru a aby nepodali odvolání. Vnášeli do prostoru jejich hlavní argumenty, kterými byly hlavně: protipovodňová ochrana zdraví, životů a majetků občanů a dalších subjektů proti povodním²², spolu s tím ale také argumentovali možným zadlužením města, za které by - podle městského úřadu - v tomto případě mohli aktivisté. Max Weber také píše, že moc je „každá šance prosadit v sociálním vztahu vlastní vůlí i proti odporu, přičemž nehraje roli, v čem tato šance spočívá.“ (Weber 1947: 152, překlad L. Hubáček). Michael Foucault, francouzský filosof, sociolog a psycholog píše, že: „kde je moc, je odpor, a přesto, či právě proto, odpor není nikdy vnějškem vzhledem k moci“ (Foucault 1999: 112). Odpor je součástí moci, i v našem případě moc, politická moc, která jistým směrem rozhodovala o budoucnosti krajiny ve městě²³, vyvolala odpor na straně druhé, přičemž se systémově prolínala její legitimita a projevovala se ze „shora dolů“ avšak později i opačným směrem.

Zajímavostí našeho případu je to, jak se mocenské pozice v průběhu kauzy proměňovaly. Později se ukázala legitimizace jako důležitý prvek kauzy, kdy nakonec

---

²¹ Tyto analýzy vypracovali odborníci v oborech biologie, ekologie, hydrologie a další.

²² <http://www.zamberk.cz/prezentace/dokumenty/30595.pdf>

²³ Rozhodovala zcela legitimně na základě zvolených mandátů.

převládá ekonomický diskurz (stabilizace X destabilizace města) nad tím environmentálním. Zároveň se ukazují také síla legitimní moci zastupitelů a úředníků města, kteří právě díky svým zvoleným mandátům převládla. Hannah Arendtová, která se zabývala polickou teorií, píše v jedné ze svých esejí, že: Když o někom říkáme, že „má moc“, ve skutečnosti poukazujeme na to, že je zmocněn, aby jednal jménem určitého množství lidí“ (Arendtová 1995: 34) a zároveň dodává, že: „V okamžiku, kdy se skupina, od které moc pocházela především (potestas in populo, bez lidí nebo skupiny neexistuje žádná moc), rozpadá, „jeho moc“ se také vytrácí“ (Arendtová 1995: 34). Dá se tedy říci, že zastupitelé města disponují určitou mocí, kterou jim propůjčují lidé, kteří je volí v řádných volbách. Individuální moc je v tomto směru a v našem případě zakotvena také legislativou a měla by „reprezentovat to, co lidé chtějí“. Po skončení jejich mandátů je předána nově zvolenému zastupiteli města či zaniká.

4.9 Od environmentalismu k transenvironmentalismu

Jak vyplývá z širšího kontextu naší kauzy, nešlo pouze o ochranu přírody, ale o širší kontext. Dominantními diskurzů zde bylo politické rozhodování, čas, mocenské pozice a jejich legitimita a samozřejmě ochrana přírody. Celá kauza se zakládá na ochraně přírody, při bližším zkoumání však zjistíme, že zde byl důležitý také sociální kontext. V našem případě můžeme říci, že environmentální skupina se během času změnila částečně na transenvironmentální.

Podobnost můžeme najít například v případové studii Aimilie Voulvouli, která se zabývá aplikovanou antropologií a případovými studii. V jedné ze svých případových studií, která se zabývá případem výstavby mostu přes Bosphorskou úžinu.²⁴ Tato studie se v rámci pojetí transenvironmentalismu stala zajímavou i pro mojí práci, a to samotným definováním pojmu tak i pro podobnost s našim případem. V environmentalismu nikdy nejde

---

²⁴ V Istanbulu během pozdních devadesátých let se mobilizovala skupina lidí proti výstavbě třetího mostu přes úžinu v Bosporu, který měl spojit Asii s Evropským břehem města. Obyvatelé jedné ze dvou čtvrtí, nad kterou byl most umístěn, uspořádali okresní iniciativu Arnavutkoy - ASG (Arnavutkoy Semt Girissimi)- tvrdí, že výstavba mostu by měla ničivé účinky na přírodní a kulturní prostředí oblasti. Životní prostředí je jedním z ústředních argumentů, kolem které se tato kampaň točí, ale při bližším etnografickém pátrání odhalíme, že ASG je mnohem víc než environmentální skupinou. Proto je ASG analyzována jako transenvironmentální protest, a to tím, že Ovažuje o environmentalismu jako o kultuře, jehož součástí je ASG. Transenvironmentální charakter ASG je dále diskutován ve vztahu k jeho činnosti, které jej činí více než protestem, ale také komunitní organizací (Voulvouli 2011: 861)

pouze o ochranu přírody jako takové, environmentalismus je vždy také o lidech, předmětech, ideálech a snech (Berglunf 2001: 333 in Voulvouli 2011: 862), a také zahrnuje široký, mnohostranný soubor přesvědčení, nároků a akcí, které se projevují v různých oblastech zdraví, jídla, náboženství, filosofie, zemědělství, umění a samozřejmě politice (Garavan 2007: 844 in Voulvouli 2011: 862). Bylo by chybné se domnívat, že v našem případě šlo pouze o ochranu přírody, jelikož motivace aktivistů ze spolku byli různé, ačkoliv v konečném důsledku prosazovali jednotný cíl. Lokální snahy o zachování životního prostředí mohou být často mylně interpretovány a může dojít k nepochopení, pokud jsou tyto snahy charakterizovány pouze jako environmentální. Může to být spouštěč pro dalekosáhlejší soubor stížností. Někdy může dojít k náhodné interpretaci, že určitá snaha se stává reprezentací environmentální (Rootes 2007: 733 in Voulvouli 2011: 862). Transenvironmentalismus odkazuje ke kolektivní akci. Přesahuje úzkou definici environmentálního problému a umožňuje mu, aby sebou nesl více významů než jen „dělat něco dobrého pro životní prostředí“ (Kousis and Eder 2001: 11 in Voulvouli 2011: 862).

Jeden z mých informantů to potruje výpovědí: *to rozhodnutí (o vykácení stromů a stavbě PPO) jde proti těm trendům, který jsou, ať už jakoby environmentální, s tím že je problém se suchem a ty stromy jsou důležité proto, aby zadržovaly vodu v krajině, když se tady postaví zeď tak akorát vznikne další problém. A i co se týká třeba, i jak jsem říkal toho vylidňování těch měst. Kdo tady bude chtít bydlet? Jaký bude důvod, proč ty lidi tady budou chtít žít? Dyť přece příjemný prostředí nebo nějaký veřejný prostor je extrémně důležitý pro život a mě jako strašně mrzí, že to město ten veřejný prostor spíš devastuje, než aby se ho snažilo nějak kultivovat nebo posouvat někam dál. Tady město těžce selhává a ty úředníci, dělají svojí práci možná formálně správně s tím, že všechno dodržují podle zákonů, ale rozhodně nemají nějaký **přesah** ani vztah k tomu městu. Prostě rozhodnou, dají razítko, protože je to formálně správně je, ale ani se sem nejdou třeba podívat, je jim to zkrátka jedno podle mě“.*

Přesah naší kauzy do roviny sociální je explicitní, přesto na první pohled implicitní. Z výpovědi mnoha informantů je zřejmé, že nejde pouze o zachránění stromů, ale také o snahu podílet se na podobě města, jeho stabilitě, soužití v něm a také na středobodě samotné kauzy a to protipovodňového opatření, u kterého byla často zpochybňována jeho smysluplnost.

5 Závěr

V závěrečné kapitole práce se snažím o souhrn všech dílčích závěrů výzkumu. Práce se zaměřovala na mapování pozic jednotlivých aktérů a jejich interpretace situace. Pátrala po zdrojích legitimacy jednotlivých diskursů a po tom, jak získávají převahu nad ostatními. Cílem bylo také pochopení mocenských vztahů, jak se tyto mocenské vztahy projevují v sociální realitě a jak konstruují identity. Na tyto otázky jsem se snažil odpovídat v hlavní kapitole této práce, která kauzu mapovala.

Lidé ze spolku kauze PPO věnovali dlouho dobu, byla pro ně frustrující nečinnost odpovědných orgánů, v tomto případě zastupitelů města. Dlouhodobé úsilí, které lidé ze spolku vyvíjeli zejména proto, že chtěli zachovat co nejvíce ze stávajících stromů v povodí řeky a pak také pro diskusi ohledně technického provedení samotné stavby a o její validitě. Hlavní problém viděli v nekompetentnosti odpovědných orgánů, které včas nezačali jednat a až teprve, když jim začalo docházet, že celý projekt jim může spolek zastavit, začali aktivně komunikovat se spolkem. Zdrojem jejich legitimacy byla ochrana přírody a podoba krajinného rázu města. Na druhou stranu zástupci města neviděli jinou variantu PPO než tu kterou již měli vypracovanou a bylo pro ně nejdůležitější tuto variantu prosadit za každou cenu, jelikož se domnívali, že pokud by se jim nepodařilo přesvědčit členy spolku, aby odvolání nepodávali, selhali by jako zastupitelé města a „ochránci“ města, protože v opačném případě by se město muselo zadlužit na dlouhá léta dopředu. V jejich jednání proto vycházeli hlavně z odpovědnosti vůči městu, ve kterém chtěli zachovat ekonomickou stabilitu.

V diplomové práci jsem identifikoval tři hlavní diskurzy, environmentální, ekonomický a oblast stability města. Jednotlivé diskurzy jsou navzájem propojené a v různých časech byly akcentovány jednotlivě. Dominantním diskurzem se stal aspekt stability města, na který je úzce navázán diskurz ekonomický. Zástupci města si byli vědomi rizika spojené se sanací projektu, a proto tento diskurz akcentovali, následně se stalo důležitým diskurzem i v rámci spolku. Byl důležitým zejména v procesu rozhodování a podání odvolání. Pro zachování stability města se rozhodl spolek svojí aktivitu v rámci ochrany přírody upozadit a dále se v kauze neangažovat. Stabilita města byla zachována, avšak středobod celé kauzy, alej lip při povodí řeky v městské části byla vykácena a na jejich místě se postavila nová protipovodňová ochrana města. Spolek se dále angažoval při znovu vysazení lip a měl také nadále připomínky k technické stavbě. Stromořadí, které tvořilo důležitou součástí městské krajiny, bylo nenávratně odstraněno, navíc se podle posledních zpráv zdá, že nově vysázené

stromy nemusí díky menšímu prostoru pro kořeny přežít, nebo nedorostou do velikosti jako minulé stromy.

Také se ukázala důležitost environmentálních expertů a další externích odborníků při plánování takového projektu, jako bylo protipovodňové opatření. Absence těchto expertů mohla v přípravné fázi upozorňovat na rizika environmentální tak i sociální. Z externích analýz PPO se na tomto shoduje více odborníků.

Literatura

- Ahearn, L. M. 2001. *Language and Agency*. Annual Review of Anthropology.
- Arendtová, H. 1995. *O násilí*. Praha: OIKOYMENH.
- Berglund, E., 2001. *Self-defeating environmentalism? Models and questions from an ethnography of toxic waste protest*. Critique of Anthropology. 21 (3), 317–336.
- Blommaert, J., Bulcaen, C. 2000. *Critical Discourse Analysis. Annual Review of Anthropology*. Retrieved November 28.
- Čeněk, D. Porybná, T. 2010. *Vizuální antropologie: kultura žitá a viděná*. Červený Kostelec: Pavel Mervart. Estetika (Pavel Mervart).
- Dissanayake, W, 1996. *Narratives of Agency: Self-Making in China, India, and Japan*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Dohnalová M. 2004. *Antropologie občanské společnosti*. NAUMA v Brně
- Eriksen, T. H. 2008. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál.
- Foucault, M. 1970. *The order of Things*. London: Tavistock.
- Frank K. 2006. *Agency*. USA: SAGE Publications.
- Garavan, M., 2007. Resisting the costs of ‘development’: local environmental activism in Ireland. Environmental Politics.
- Geertz, C. *Interpretace kultur: vybrané eseje*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství).
- Hirt, T. 2012. *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. Plzeň: Západočeská univerzita.
- Homoláč, J. 2006. *Diskurz o migraci Romů na příkladu internetových diskusí*. Sociologický časopis 42
- Chouliaraki L. Fairclough N, 1999. *Discourse in Late Modernity*. Edinburgh. University Press

- Kirsch, S. 2018. *Introduction*. In *Engaged Anthropology: Politics beyond the Text*. Oakland, California: University of California Press
- Kopnina H. Shoreman-Ouimet E. 2017. *Routledge Handbook of Environmental Anthropology*. Routledge.
- Kousis, M., Eder, K., 2001. *Introduction: EU policy-making, local action, and the emergence of institutions of collective action. A theoretical perspective on southern Europe*. In: M. Kousis and K. Eder, eds. *Environmental Politics in Southern Europe: actors, institutions and discourses in a Europeanizing society*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- MacDougall D. 2006. *Film, Ethnography and the Senses*. Princeton University Press
- Milton, K. 1993. *Environmentalism: The View from Anthropology*. New York: Routledge.
- Nichols, B. 2010. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 2010.
- Otis, M. 2006. *Visual Anthropology*. *Current Anthropology*. 47(6), 889-889.
- Orlicky.denik.cz. 2020 *Vykácení lipového stromořadí bylo proti ochraně přírody*. Dostupné z: https://orlicky.denik.cz/zpravy_region/vyakaceni-lipoveho-stromoradi-bylo-proti-ochrane-prirody-20200519.html [30. 11. 2020]
- Petráň, T 2011. *Ecce homo: (esej o vizuální antropologii)*. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Rodd, A. N., Stackhouse J. 2010. *Stromy: velký obrazový průvodce*. Ilustroval Peter BULL. Čestlice: Rebo.
- Rootes, C., 2007. *Acting locally: the character, contexts and significance of local environmental mobilisations*. *Environmental Politics*, 16 (5), 722–741.
- Townsend, P. K. 2000. *Environmental anthropology: From pigs to policies*. Prospect Heights, Illinois: Waveland Press
- Vašat P. 2008 *Kritická diskurzivní analýza: sociální konstruktivismus v praxi*. *Antropowebzin* 2008/2-3
- Voulvouli A. 2011. *Transenvironmental protest: the Arnavutköy anti-bridge campaign in Istanbul*, *Environmental Politics*.

Weber, Max. 1947. *The Theory of Social and Economic Organization*. 1st ed. New York: Free Press.

Wodak R. 1996 *Critical linguistics and critical discourse analysis*. Verschueren.

Zamberk.cz 2016. *TECHNICKÁ ZPRÁVA – dokumentace provedení stavby 2018 „Divoká Orlice, Žamberk, protipovodňová ochrana“* Dostupné z:
<http://www.zamberk.cz/prezentace/dokumenty/36926.pdf> [30. 11. 2020]

Zamberk.cz 2016. *Výstavba protipovodňových opatření v Žamberku formou otázek* Dostupné z: <http://www.zamberk.cz/prezentace/dokumenty/30595.pdf> [30. 11. 2020]